

Тема 3

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА І ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

1. Сутність, складові і типи фінансової політики.
2. Фінансовий механізм.
3. Організаційно-правове забезпечення фінансової політики.

1. СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ І ТИПИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

Функціонування фінансової системи спрямоване на вирішення певних завдань, що стоять перед суспільством. Цим завданням підпорядковуються й організація фінансових відносин у суспільстві, і процеси руху та розміщення фінансових ресурсів та ціноутворення на них, і пропорції між їх централізацією та децентралізацією, і порядок формування, розподілу та перерозподілу доходів, і спрямованість витрат окремих суб'єктів підприємницької діяльності, громадян та держави, і структурне співвідношення між окремими сферами та ланками фінансової системи, і характер взаємовідносин між ними, і пропорції між індивідуальним та суспільним споживанням.

***Фінансова політика** – комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій та повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання та фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей.*

Суб'єктом вироблення фінансової політики є держава в особі вищих органів влади та управління і основних фінансових органів Міністерства фінансів та центрального банку, а суб'єктами реалізації фінансові органи та інституції. При цьому формування фінансової політики включає концептуальне визначення засад і напрямів цієї політики з позицій вирішення поставлених завдань соціально-економічного розвитку (вищі органи влади та управління) і розроблення конкретних заходів щодо реалізації поставлених завдань (Міністерство фінансів та центральний банк).

Складові фінансової політики. Фінансова політика у широкому розумінні відображає усі сторони функціонування фінансів і охоплює монетарну (грошово-кредитну) та фіскальну політики.

Монетарна політика являє собою комплекс дій та заходів у сфері грошового ринку, її механізм засновується на пропозиції грошей та їх вартості як фінансових ресурсів.

Фіскальна політика характеризує дії держави щодо централізації частини виробленого ВВП та її суспільного використання. Вона здійснюється шляхом упровадження різноманітних методів мобілізації державних доходів та розподілу цих коштів за окремими напрямками державних видатків. Фіскальну політику дещо умовно можна поділити за двома напрямками на податкову і бюджетну. **Податкова** політика характеризує діяльність держави у сфері оподаткування установлення видів та співвідношення податків, визначення платників та підходів до них (уніфікований чи диференційований), установлення ставок оподаткування, надання податкових пільг тощо. Вона відображає як потреби держави у коштах, так і вплив податків на діяльність підприємств і громадян. **Бюджетна** політика являє собою діяльність щодо формування бюджету держави, його збалансування, розподіл бюджетних коштів тощо. Залежно від структури бюджетних видатків ця політика може мати соціальне, економічне чи військове спрямування. Крім того, бюджетна політика визначає засади бюджетного устрою країни і побудови її бюджетної системи, а також організацію міжбюджетних відносин.

Фінансова політика у *сферах фондового та страхового ринків* характеризується діями держави щодо їх розвитку і регулювання, створення відповідних гарантій клієнтам страхових компаній та інституційних інвесторів.

Фінансова політика у *сфері міжнародних фінансів* пов'язана з налагодженням взаємовідносин держави з міжнародними організаціями і фінансовими інституціями, членство в яких є добровільним. Сутність політики полягає у визначеності щодо участі в цих організаціях та інституціях і у встановленні засад співпраці.

Важливою складовою фінансової політики є *боргова* політика держави. Вона починається з визначення співвідношення між податковими і позиковими фінансами. Боргова політика визначає межі та умови державного запозичення, співвідношення між його формами, між кредиторами держави, а також порядок і механізм погашення державного боргу.

Дієздатність фінансової політики значною мірою визначається узгодженістю її окремих складових. Монетарна і фіскальна, податкова і бюджетна, політика фінансового ринку і боргова політика держави мають бути спрямовані в один бік. Тільки скоординована й узгоджена політика може дати позитивні результати.

Фінансова політика залежно від тривалості періоду, на який вона розрахована, і характеру завдань, що вирішуються, включає фінансову стратегію і фінансову тактику. Причому вони тісно взаємопов'язані. Фінансова політика, що не має стратегічних орієнтирів, а полягає лише у вирішенні тактичних завдань, має обмежений характер і, як правило, малоефективна.

Фінансова стратегія це політика, що розрахована на довготермінову перспективу і вирішення глобальних завдань соціально-економічного розвитку. Спрямованість фінансової стратегії визначається конкретними завданнями розвитку суспільства на певному історичному етапі розвитку. В умовах економічної кризи головним завданням є фінансове забезпечення макроекономічної стабілізації, в умовах економічного розвитку досягнення оптимальних темпів зростання ВВП. Водночас за будь-яких умов основою фінансової стратегії є надійне забезпечення потреб економіки фінансовими ресурсами і створення достатніх стимулів для ефективної діяльності суб'єктів господарювання. Фінансова стратегія зорієнтована на певну модель фінансових відносин у суспільстві.

Фінансова тактика являє собою поточну політику, спрямовану на вирішення конкретних завдань відповідного періоду, що впливають із розробленої фінансової стратегії. Вона здійснюється через переорієнтацію фінансових ресурсів та змін в організації фінансової діяльності. Фінансова тактика більш мобільна, оскільки полягає у вчасному реагуванні на економічні проблеми і диспропорції, її головне завдання досягнення стратегічних цілей розвитку.

Фінансова політика реалізується за двома **напрямами**: регламентування фінансових відносин у суспільстві та здійснення поточної фінансової діяльності. *Регламентування фінансових відносин* характеризує стратегію фінансової політики, а поточна фінансова діяльність її тактику. Базовим елементом є регламентування фінансових відносин, яке може здійснюватись державою у законодавчій та адміністративній формах.

Законодавче регламентування полягає у прийнятті відповідних законодавчих актів, які встановлюють суб'єкти фінансових відносин, їх права і зобов'язання, порядок і методи здійснення фінансової діяльності тощо. Адміністративне регламентування передбачає надання прав регулювання фінансових відносин органам державного управління. Головною формою вироблення фінансової політики є законодавче регламентування фінансових відносин, оскільки воно ставить фінансову діяльність на стабільну правову основу, що робить стійкою і фінансову політику.

Залежно від *ступеня законодавчого чи адміністративного регламентування* фінансових відносин, який характеризується тією часткою доходу, що розподіляється і споживається відповідно до чинних законів чи адміністративних рішень, розрізняють три **типи фінансової політики**:

- жорстка регламентація;
- помірна регламентація;
- політика мінімальних обмежень.

Жорстка регламентація полягає у тому, що переважна частина фінансових відносин регулюється державою. Права підприємств і громадян у здійсненні фінансових операцій визначаються не стільки їх інтересами, скільки правилами, установленими законами чи адміністративними рішеннями. Така політика проводиться в умовах або адміністративної економіки і відповідної їй фінансової моделі, або в умовах обмеженості фінансових ресурсів. Подібна фінансова політика малоефективна, оскільки підриває стимули до продуктивної діяльності, адже фінансовим продуктом діяльності доходом більше розпоряджається держава, ніж його власники юридичні і фізичні особи. Така політика, як правило, передбачає досить високий рівень бюджетної централізації ВВП.

Помірна регламентація здійснюється у законодавчій формі та охоплює обмежену частину фінансових відносин взаємовідносини з державою, окремі елементи взаємовідносин на кредитному, фондовому, валютному та страховому ринках. Помірна регламентація має врівноважити інтереси держави і суспільства загалом та інтереси окремих юридичних і фізичних осіб. Вона забезпечує юридичним і фізичним особам достатні стимули для продуктивної діяльності і водночас дає змогу державі впливати на соціально-економічний розвиток суспільства.

Політика мінімальних обмежень спрямована на формування максимальної зацікавленості суб'єктів підприємницької діяльності та

громадян в ефективному господарюванні. У даному разі в основному регламентуються тільки взаємовідносини з державою, які до того ж зводяться до мінімуму. Переважна частина фінансових відносин за таких умов регламентується на договірних засадах між окремими суб'єктами.

Поточна фінансова діяльність держави відображає тактику реалізації фінансової політики, її основним знаряддям є бюджет. Його структуризація за джерелами формування доходів і напрямками фінансування видатків, за рівнями адміністративно-територіального поділу характеризує ту чи іншу фінансову політику.

Залежно від завдань, на розв'язання яких спрямована фінансова політика, вона поділяється на такі **види**: політика стабілізації; політика економічного зростання; політика стримування ділової активності.

Політика стабілізації спрямована на підтримання макроекономічної рівноваги на основі сталих обсягів виробництва при стабільності цін. Її реалізація ґрунтується на забезпеченні стабільних обсягів фінансових ресурсів при сталих пропорціях розподілу і перерозподілу отриманих доходів. Розрізняють два різновиди цієї політики, які досить суттєво відрізняються один від одного. Перший це політика стабілізації після економічного спаду, яка має стимулюючий характер. Другий політика стабілізації в період економічного піднесення, яка має обмежувальне спрямування.

Політика економічного зростання спрямована на досягнення необхідного для країни рівня щорічного збільшення обсягів ВВП з урахуванням її потенціалу. Вона націлена на розширення обсягу фінансових ресурсів та забезпечення їх доступності як за цінами, так і за умовами залучення. Реалізація фінансової політики економічного зростання може здійснюватися трьома основними способами через зростання державних видатків, зниження рівня оподаткування та проведення політики дешевих грошей. Використання державних видатків як стимулу зростання ВВП відбиває прямий державний вплив на основі фінансування економічних потреб. Це фінансування відображає приплив додаткових зовнішніх ресурсів, необхідних підприємствам для розширення обсягів виробництва. Зниження рівня оподаткування веде до збільшення маси внутрішніх ресурсів підприємств. Політика дешевих грошей полягає у мінімізації процентних ставок за кредитами і розширює можливості підприємств у залученні кредитних ресурсів.

Політика стримування ділової активності використовується для регулювання економічного циклу з метою запобігання кризи надвиробництва чи недопущення виснаження економіки внаслідок надмірних темпів економічного зростання. Вона здійснюється такими самими способами, як і за політики економічного зростання, тільки у зворотному напрямі – скорочення державних видатків, підвищення рівня оподаткування, установлення високих процентних ставок за кредитами.

За *характером реалізації* фінансова політика поділяється на дискреційну та недискреційну. *Дискреційна* політика передбачає здійснення державою певних заходів, спрямованих на реалізацію фінансової стратегії і тактики. Конкретні заходи, стимулюючі чи стримуючі, застосовуються відповідно до ситуації, що складається на даний час в економіці та фінансах. Без здійснення цих заходів ситуація поліпшитися не може. *Недискреційна* політика полягає у використанні певних фінансових інструментів *вмонтованих стабілізаторів*, які автоматично регулюють ситуацію в економіці.

Функції вмонтованих стабілізаторів виконують насамперед податки, а також соціальні державні виплати, різні субсидії. Водночас повної збалансованості за допомогою вмонтованих стабілізаторів досягти важко. Тому у фінансовій практиці використовуються одночасно і вмонтовані стабілізатори, і засоби дискреційної політики.

2. ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ

Реалізація фінансової політики здійснюється з допомогою фінансового механізму, який являє собою досить складну систему впливу на різні сторони фінансової діяльності окремих суб'єктів. Основним вектором цього впливу є взаємовідносини держави, яка виробляє і реалізує фінансову політику, із суб'єктами господарювання, що забезпечують виробництво ВВП.

Фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Ринкова економіка ґрунтується на поєднанні як власної саморегулюючої дії, що становить саму її основу, так і системи державного регулювання ринкових відносин. Державне регулювання не замінює ринкового саморегулювання, а лише доповнює його.

Державне регулювання економіки може здійснюватися двома способами.

Перший створення системи *планового керівництва*, в основі якої лежать адміністративно-командні методи. Завдання збалансування економічного і соціального розвитку вирішуються на основі єдиного директивного централізованого планування. Щоправда, повного збалансування економіки так ніколи й не досягалось. Окрім того, те збалансування розвитку економіки, що забезпечувалось плановими методами, досягалось на дуже низькому, порівняно з розвиненими країнами, рівні забезпечення економічних і соціальних потреб. Тобто планова економіка здатна певною мірою забезпечити керованість і збалансованість розвитку, однак на низькому життєвому рівні.

Другий спосіб державного регулювання економіки полягає у застосуванні *економічних методів* управління, серед яких провідна роль належить фінансам. Дія фінансового механізму на різні сторони соціально-економічного розвитку має кількісну й якісну визначеність. Кількісна визначеність виявляється в сумі коштів, що виділяються для досягнення тих чи інших цілей. Це первинна основа функціонування цього механізму. Без відповідних асигнувань і кредитів неможливе розв'язання жодного завдання суспільного розвитку. Але саме по собі виділення коштів ще не гарантує розв'язання того чи іншого конкретного завдання. Надзвичайно важливо, яким чином здійснюється формування ресурсів, якими каналами і в яких формах вони рухаються, на яких умовах виділяються і використовуються. Усе це характеризує якісну визначеність дії фінансового механізму.

Зазначеним двом сторонам функціонування фінансового механізму на основі руху грошових коштів відповідають два методи фінансового впливу на соціально-економічний розвиток: *фінансове забезпечення* і *фінансове регулювання*. Оскільки ці два методи є глобальними й узагальнюючими і включають у себе окремі часткові методи, то їх можна виділити як структурні підсистеми фінансового механізму, що характеризують зміст впливу фінансів на різні сторони розвитку суспільства. Установлення пріоритетності того чи іншого методу лежить в основі визначення напрямів фінансової політики держави. Чим вищий рівень розвитку суспільства й економіки, тим більшою є роль фінансового регулювання.

Фінансове забезпечення переважає в умовах адміністративно-командної системи управління. Ресурси, які виділяються на основі

рішень відповідних адміністративних органів, є їх матеріальним забезпеченням. Фінансове регулювання в цих умовах підпорядковане завданням створення відповідних грошових фондів, насамперед централізованого фонду бюджету держави. Навпаки, в умовах ринкових відносин на перший план виступає підсистема фінансового регулювання, бо саме вона робить ринок регульованим, а не стихійним.

Підсистеми фінансового забезпечення і фінансового регулювання тісно взаємозв'язані. Встановлена в той чи інший період система фінансового забезпечення потребує відповідного фінансового регулювання.

Структурна побудова фінансового механізму подана на схемі 1. **Фінансове забезпечення** реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись у трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування. Різні форми фінансового забезпечення використовуються на практиці одночасно через установлення оптимального для даного етапу розвитку суспільства співвідношення між ними.

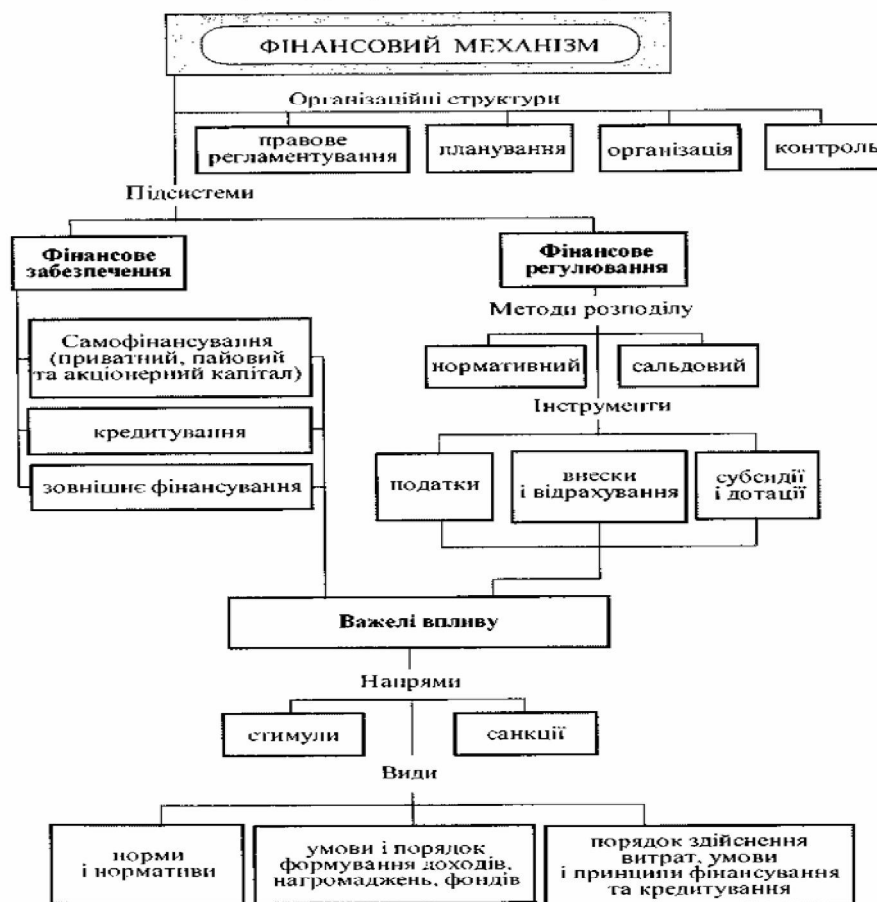

Схема 1. Структура фінансового механізму

Самофінансування являє собою забезпечення потреб простого і розширеного відтворення виробництва за рахунок власних коштів юридичних і фізичних осіб. Це вихідна форма фінансового забезпечення. Але самофінансування зовсім не означає створення фінансової автаркії, бо дуже тісно пов'язане з використанням кредитів. Адже ці запозичені кошти потрібно повернути за рахунок власних доходів. У зв'язку з цим треба чітко розрізняти самофінансування як принцип організації і як форму фінансового забезпечення.

Принцип самофінансування передбачає, що регулювання фінансової забезпеченості здійснюється за рахунок кредиту. Він потребує чіткого визначення співвідношення між власними та запозиченими ресурсами. З позиції фінансової ефективності власні ресурси (тобто самофінансування як форма фінансового забезпечення) призначені для покриття затрат на мінімально припустимому рівні. Решта ресурсів формується на основі використання кредиту. Недаремно центром фінансової системи скрізь є банки. Головна перевага такої системи фінансового забезпечення полягає в тому, що вона сприяє максимально ефективному використанню наявних у суспільстві ресурсів на основі прискорення їх кругообігу. Збільшення питомої ваги власних ресурсів, навпаки, уповільнює кругообіг ресурсів, а тому й уповільнює темпи соціально-економічного розвитку.

Основою самофінансування як форми фінансового забезпечення є власний капітал. Залежно від форми власності він може бути індивідуальним приватний, чи колективним пайовий або акціонерний. Найпоширенішим у сучасних умовах є акціонерний капітал. Водночас особливості його формування і використання ведуть до того, що в ньому проявляються як ознаки самофінансування, так і певні ознаки кредитування. Оскільки акціонери є співвласниками підприємств, то очевидними є ознаки самофінансування. Але через те, що реальні права управління власністю перебувають у власника контрольного пакета акцій, то решта акціонерів певною мірою є позичальниками відносно до нього.

Кожна з форм власності має свої переваги та недоліки у формуванні фінансових ресурсів та їх використанні.

Кредитування як форма фінансового забезпечення полягає у тимчасовому використанні позичених ресурсів. Якщо самофінансування це вихідна форма фінансового забезпечення, то кредитування, особливо в умовах ринкової економіки, є головною,

провідною формою. Воно ґрунтується на принципах поворотності, терміновості, платності й матеріального забезпечення кредитів.

Кредитування надзвичайно дійова форма фінансового забезпечення. По-перше, досягається значна економія суспільного капіталу за рахунок використання одних і тих самих ресурсів різними суб'єктами підприємницької діяльності. По-друге, установлені принципи кредитування вимагають ефективного господарювання.

Третя форма фінансового забезпечення *зовнішнє фінансування*. Воно полягає у виділенні коштів певним суб'єктам на безповоротній і безоплатній основі. Це може бути державне фінансування з бюджету чи державних фондів цільового призначення, надходження коштів від громадських та добродійних фондів і організацій даної країни та з-за кордону, гранти від міжнародних організацій тощо. В умовах ринкової економіки ця форма є підпорядкованою відносно самофінансування і кредитування. Основним її видом є бюджетні асигнування. Слід зазначити, що завжди були і будуть такі сфери діяльності, що потребують державного фінансування. Передусім це ті сфери, що є непривабливими для приватного бізнесу або мають надзвичайну суспільну вагу. Однак за певних умов бюджетні асигнування можуть бути головним джерелом асигнувань в економіку на основі кейнсіанської теорії бюджетного мультиплікатора. Такі умови виникають тоді, коли практично неможливо використати інші форми фінансового забезпечення, насамперед у період фінансової кризи.

У процесі реалізації фінансової політики держава може впливати на соціально-економічний розвиток через усі три форми фінансового забезпечення. Але можливості такого впливу і механізми його реалізації при використанні кожної з цих форм суттєво різняться. Так, бюджетні асигнування є формою прямого впливу держави, це засіб, що безпосередньо перебуває в її руках. На процеси кредитування держава може впливати досить відчутно, але тільки опосередковано. Самофінансування забезпечує права власника самостійно визначати напрями використання коштів. Однак ступінь самофінансування залежить як від обсягу власних ресурсів суб'єктів господарювання, так і від рівня оподаткування підприємницької діяльності.

Сутність реалізації фінансової політики за допомогою бюджетних асигнувань полягає у визначенні напрямів, обсягів і форм фінансування окремих суб'єктів, галузей, регіонів. Оптимізація розподілу бюджетних коштів з позицій забезпечення як вирішення

пріоритетних завдань, так і досягнення збалансованого розвитку економіки та соціальної сфери становить сутність бюджетної політики держави. Можливості цієї політики визначаються рівнем та обсягами бюджетної централізації ВВП чим вони вищі, тим більший фінансовий потенціал держави. Однак тут виникає протиріччя між інтересами держави та юридичних і фізичних осіб, адже чим вищий рівень бюджетної централізації ВВП, тим нижчий рівень самофінансування як провідної і висхідної форми фінансового забезпечення.

Реалізація фінансової політики, у якій переважають засади самофінансування, здійснюється насамперед за допомогою податкової політики. У її основі лежить визначення оптимального рівня оподаткування виходячи, з одного боку, з необхідності забезпечення підприємств достатніми для їх діяльності і розвитку коштами, а з іншого забезпечення держави достатніми доходами. Механізм цієї політики ґрунтується на встановленні певного рівня ставок податків, використання цілеспрямованих пільг для окремих підприємств, галузей, регіонів тощо.

Однак, з погляду ефективності фінансової політики, самофінансування є значно дієвішою формою, ніж бюджетні асигнування. Підприємство завжди намагається зберегти та ефективно використати власні фінансові ресурси і доходи. Бюджетні ж асигнування як безоплатні ресурси, мають менш ефективний вплив і тому повинні використовуватися для збалансування тих перекосів, які неможливо виправити за допомогою інших форм.

Можливості використання державою у своїй фінансовій політиці кредитування обмежені. Комерційні банки самостійно визначають, кому, на яких умовах і за якою ціною вони надаватимуть позики. Водночас держава засобами грошово-кредитної політики може впливати на функціонування кредитного ринку. Основним інструментом впливу є регулювання вартості запозичень через облікову ставку центрального банку. Крім того, держава може регулювати обсяги кредитних ресурсів через механізми обов'язкових резервних вимог, які встановлюються для комерційних банків, та за допомогою операцій з цінними паперами на відкритому ринку. У деяких випадках держава може виділяти кошти комерційним банкам на цільове кредитування окремих суб'єктів чи заходів.

Фінансове регулювання полягає у регламентуванні розподільних відносин у суспільстві й на окремих підприємствах. Оскільки фінанси являють собою розподільні й перерозподільні відносини, то

фінансові методи регулювання, по суті, є методами розподілу. Існують два *методи* розподілу доходів: сальдовий і нормативний.

Сальдовий метод передбачає виділення підсумкового (сальдового) елемента в розподілі доходу. Як правило, саме цей сальдовий елемент несе в собі основне стимулююче навантаження. Так, прибуток підприємств є різницею між валовими доходами і валовими витратами. Якраз це стимулює зростання доходів і зниження витрат. Проміжні елементи розподілу за сальдовим методом визначаються на основі окремих розрахунків. Ці розрахунки можуть мати нормативний характер, але нормативи встановлюються не до об'єкта розподілу (виручки, доходу, прибутку), а до інших показників.

Нормативний метод розподілу полягає в тому, що всі елементи розподілу визначаються за нормативами, які встановлюються стосовно об'єкта розподілу. Нормативним є розподіл прибутку при його оподаткуванні. Ставка податку на прибуток поділяє його на дві частини: перша вноситься до бюджету держави, друга становить чистий прибуток, яким підприємство розпоряджається самостійно.

Вибір методу розподільних відносин є дуже важливим етапом побудови системи фінансового регулювання. Однак не можна протиставляти один метод другому, бо суть не тільки і не стільки в методі, а в тому, чим він наповнюється, тобто які елементи розподільних відносин включає.

При сальдовому методі головне виділення підсумкового елемента. У ньому повинні бути закладені стимулюючі функції, і вони мають реалізуватися на практиці. Якщо цього немає, то така модифікація сальдового методу не відповідає завданням фінансового регулювання.

При нормативному методі розподілу дуже важливо установити оптимальне співвідношення між нормативним регламентуванням та самостійністю юридичних і фізичних осіб у витрачанні коштів.

Метод фінансового регулювання визначає характер дії фінансового механізму. Кожний метод може мати безліч модифікацій залежно від того, які елементи розподільних відносин він охоплює. Кожному з елементів відповідає певне цільове призначення у вигляді закріплених за ним функцій. Таким чином, у складі фінансового механізму створюється набір фінансових *інструментів*, з допомогою яких здійснюється вплив на різні сторони суспільного розвитку.

Видами таких інструментів є податки, внески і відрахування, субсидії та дотації. Конкретний склад фінансових інструментів

постійно змінюється залежно від завдань фінансової політики. Чим ширше втручання держави у фінансову діяльність підприємств і населення, тим більше їй потрібно інструментів. Розширення самостійності підприємств в умовах переходу до ринкових відносин привело до звуження кола фінансових інструментів. Нині до них належать платежі в бюджет і фонди цільового призначення, державні дотації, а також амортизаційні відрахування.

Управління фінансовим механізмом. У будь-якому механізмі управління ґрунтується на використанні відповідних важелів. Наприклад, якщо необхідно прискорити економічний розвиток, то для цього є випробувані заходи зниження процентних ставок на кредит та ставок оподаткування доходів, насамперед тих, що спрямовуються на нагромадження. Або, скажімо, треба стимулювати науково-технічний прогрес. Як один із заходів, можна застосувати підвищення норм амортизаційних відрахувань, установлення прискореного списання амортизації з урахуванням морального зносу устаткування. Іноді складається враження, що важелі діють самі по собі. Але це не так, вони тільки приводять в рух відповідні інструменти, без яких вони нічого не значать.

Сукупність важелів становить систему управління фінансовим механізмом. За напрямом своєї дії вони поділяються на дві групи: стимули і санкції. Взагалі, у широкому розумінні стимули включають і санкції. Розмежування цих понять має на меті розрізнити напрями дії важелів. Стимули матеріалізують фінансове заохочення, а санкції покарання. На практиці в ролі стимулів виступають різні пільги (в оподаткуванні, кредитуванні тощо), а санкції це штрафи, пені та ін. Крім того, важелі керування фінансовим механізмом поділяються на окремі види. Насамперед це принципи, умови і порядок формування доходів, нагромаджень і фондів, порядок здійснення витрат, умови і принципи фінансування і кредитування.

Принципи це основоположні елементи системи управління. З їх допомогою відбувається налагодження фінансового механізму, його орієнтування на розв'язання певних завдань. Принципи визначають характер дії як окремих підсистем та їх елементів, так і механізму в цілому. Зміна принципів може докорінно змінювати дію фінансового механізму, що наочно видно при переході до принципу самофінансування в організації фінансових ресурсів підприємств замість бюджетного регулювання. Дуже важливо, щоб ті чи інші принципи не тільки декларувались, а й неодмінно були життєздатними і щоб їх обов'язково дотримувались на практиці.

Умови формування доходів, нагромаджень і фондів, а також фінансування і кредитування визначаються відповідними законодавчими й нормативними документами. Це порядок формування доходів, віднесення витрат, визначення розміру податків тощо. Умови фінансових відносин мають бути узгоджені з їх принципами, не суперечити їм. Це, по суті, техніка фінансових розрахунків. Однак не слід ні недооцінювати, ні переоцінювати її значення.

Надзвичайно важливу роль у системі управління фінансовим механізмом відіграють норми і нормативи, особливо при застосуванні нормативного методу розподільних відносин. Необгрунтовані або не взаємопов'язані норми і нормативи можуть розладнати роботу найдосконалішого механізму. Головна вимога до них полягає в тому, що їх встановлення та зміна мають базуватись або на науково обгрунтованій методиці (ставки податків), або на основі ринкових відносин (процентні ставки на позички).

Функціонування фінансового механізму забезпечується через організаційні структури, які характеризують надбудову суспільства. Це правове регламентування, планування, організація та контроль. *Правове регламентування* відображається в розробленні та прийнятті законодавчих актів з фінансів. Ця функція покладається на органи державної влади. *Фінансове планування* полягає в розробленні фінансових планів, на основі яких ведеться оперативне управління. Основний фінансовий план бюджет держави затверджується законодавчо. Функції *організації фінансової діяльності* в країні покладаються на органи державного управління і безпосередньо на Міністерство фінансів та Центральний банк. Ефективність управління фінансовим механізмом залежить насамперед від чітких, злагоджених та узгоджених дій цих органів. *Фінансовий контроль* дає можливість постійно стежити за рухом грошових потоків, він забезпечує перевірку законності здійснення фінансових операцій і тим самим правильне спрямування дії фінансового механізму.

Звичайно, фінансовий механізм має реагувати на існуючі проблеми і сприяти їх вирішенню. Та все ж головна його мета полягає в тому, щоб не допускати зародження, а тим більше, загострення проблем.